

VISOKI IN POZNI SREDNJI VEK –

POLITIČNA SLIKA SREDNJEVEŠKE EVROPE

Ne Arabci ne Evropejci še niso vedeli za druge dele sveta. Ljudje so bili v glavnem prepričani, da je svet ploščat. Mornarji so se bali, da bodo padli čez rob, če bodo pluli predaleč.

Posledice barbarskih vdorov in številnih vojn so se kazale v vse splošni nerazvitosti Evrope. Kljub temu pa je politična podoba Evrope okrog leta 1000 postajala vse bolj razpoznavna in vse bolj podobna današnji.

Po razpadu frankovske države leta 843 na tri manjše države, so se iz vzhodnega in zahodnega dela izoblikovali Nemčija in Francija, iz srednjega je nastala Italija.

Večji del **Francije** so še v 13. stoletju sestavljale napol neodvisne province, ki so bile v rokah mogočnih fevdalcev. Tako je imel tam svoje posesti celo angleški kralj in ker so si francoski vladarji spet hoteli pridobiti te posesti, je med državama izbruhnila vojna. Šele v stoletni vojni so Francozi uspeli pregnati Angleže iz Francije. Tudi tako so si francoski kralji pridobili moč in proti koncu 15. stoletja jim je uspelo združiti večino francoskega ozemlja. Njihova oblast je postala dedna in vse močnejša.

Prostor današnje **Nemčije** in **Italije** je ostal skozi vso obdobje srednjega veka razdeljen na celo vrsto manjših držav in svobodnih mest. V Nemčiji se kraljevska oblast ni dedovala, ampak so kralja volili knezi.

Prave pretrese pa je doživljala tudi **Anglija**, kjer so po naselitvah različnih germanskih ljudstev nastala številna neodvisna kraljestva. Ko so Normani leta 1066 osvojili Britansko otočje se je v zgodovini Anglije začelo novo obdobje. Zanj je značilna sicer močna kraljeva oblast, ki pa je bila že leta 1215 omejena z listino Magna charta libertatum (veliko listino svoboščin) s katero so omejili samovoljo kralja.

Na področju **vzhodne Evrope** so nastale nove države: Češka, Madžarska, Poljska in Rusija, ki so bile še posebej izpostavljene vdorom Mongolov z vzhoda.

Na severu so se **švedski**, **norveški** in **danski** kralji izmenoma združevali in spopadali.

Na **Pirenejskem polotoku** je krščansko prebivalstvo do konca srednjega veka (leta 1492) le uspelo osvojiti ozemlja, ki so bila dolga stoletja pod Arabci.

Na **jugu Evrope** pa je nastalo več slovanskih držav, ki so jih vse bolj ogrožali Turki.

Kršćanstvo in vloga cerkve

V srednjem veku je krščanska cerkev odigrala pomembno vlogo. Vse bolj je postajala vsemogočna sila, ki je uravnavala življenje vsakega posameznika in se zajedla v vse pore družbe. Obsežna zemljiška posest jim je omogočala lagodno življenje. Papež je v imenu vere ali z namenom, da bi utrdili svojo oblast, nasprotoval celo kraljem. Vera se je tako začela vse bolj mešati s politiko. Tako sta se v 12. stoletju papež in nemški cesar srdito spopadla v prizadevanju, da bi uveljavila vsak svoj vpliv. Vsak od njiju je hotel odločati v svetnih in verskih zadevah. Spor se je končal s sporazumom, s katerim se je cerkev otresla do takrat cesarskega skrbništva.

Verska nesoglasja so obstajala tudi med Rimom in Konstantinoplom. oz. med papeži in patriarhi (cerkveni dostojanstveniki na vzhodu), ki so jih še dodatno spodbujale kulturne, jezikovne in politične razlike. Posledica tega je bila, da se je leta 1054 enotna krščanska Cerkev razdelila. Papež v Rimu in patriarh v Konstantinoplu se nista strinjala glede vodenja krščanskega sveta. Tako sta se **rimska Cerkev** in **vzhodna Cerkev** ločili.

Križarske vojne

V 11. stoletju so bizantinsko cesarstvo vse bolj ogrožali muslimani, ki so zavzeli tudi krščanska mesta na Bližnjem vzhodu. V želji osvoboditi sveto mesto Jeruzalem, so evropski vitezi v času med koncem 11. in 13. stoletja organizirali več **križarskih vojn**.

Te vojne so povzročile veliko gorja, a imele tudi pozitivne posledice na razvoj evropskega gospodarstva. Stik z razvitejšo arabsko kulturo je namreč vplival na napredek evropske tehnike in kulture. Evropejci so v Prednji Aziji spoznali nove poljedelske kulture npr. pomaranče, limone, melone, sladkorni trs, obrtniki so spoznali dosežke arabske tehnike v izdelavi tkanin, pridelave rud itd. Na napredek prometa je vplivala bolj razvita ladijska tehnika Arabcev, ki so že uporabljali kompas. Prek Arabcev so prišle v Evropo indijske številke, ki jih uporabljamo še danes, papir, pa tudi nova spoznanja na področju higiene. Naši predniki so se tako začeli bolj pogosto umivati, uporabljati pa so začeli tudi kopalnice.

Papež je leta 1095 pozval kristjane, naj iz rok muslimanov osvobodijo sveto mesto Jeruzalem. Na njegov poziv je odgovorilo na tisoče evropskih kristjanov – vitezov, princev, romarjev in kmetov, ki so se odpravili na dolgo, bojovito romanje iz Evrope na Bližnji vzhod, imenovano križarski pohod. Štiri leta pozneje so po mnogih bitkah, stradanju in boleznih preživeli križarji osvojili mesto Jeruzalem.

GOSPODARSKA PODOBA EVROPE

Po padcu rimskega cesarstva je sledilo v Evropi dolgo obdobje gospodarske krize, ko so ljudje zapuščali izropana mesta in odhajali na deželo, trgovinski stiki so bili pretrgani, cestno omrežje, ki so ga zgradili Rimljani, je propadalo. Barbarski vdori, splošno pomanjkanje in bolezni so tudi močno znižali število prebivalstva v takratni Evropi. Šele v 11. stoletju so se razmere toliko uredile, da so nastali tudi boljši pogoji za razvoj gospodarstva, čemur je sledil razvoj na vseh področjih. Večina prebivalstva takratne Evrope je živela v vaseh in se je ukvarjala s kmetijstvom. Pomembni tehnični novosti, ki sta pripomogli k razvoju kmetijstva v

tem času sta bili obračalni plug in vodni mlin. Boljši gospodarski položaj pa je vplival tudi na povečanje števila prebivalstva in na nastanek številnih mest. V mestih je cvetela obrt. Kot novi gospodarski panogi pa sta se vse bolj uveljavljali **rudarstvo** in **fužinarstvo**.

Razmah trgovine je hitro oživil znane (antične) prometne poti. Izboljšave v načinih transporta (boljše pasme jezdne in vlečne živine, podkovanje konj, novi načini vprege, izboljšave pri vozovih, popravila in gradnje cest in mostov) so močno vplivale na poživljanje in razcvet trgovine. Trgovsko središče Evrope so postala severnoitalijanska mesta. V njih, pa tudi v drugih mestih ob pomembnih trgovskih poteh, so vsako leto prirejali velike sejme. Trgovci, ki so večinoma spremljali svoje blago na bližnja in daljna potovanja, so pri tem tvegali zelo veliko, zato pa so si zaračunavali velike dobičke.

Tako so postopoma ponovno zaživele tudi kopenske poti proti vzhodu. Iz vzhoda so tako po karavanskih poteh v Evropo spet začeli prihajati luksuzni izdelki, na primer svila, porcelan, začimbe, korale, slonovina in zlato. Živahna trgovina pa je potekala tudi po Severnem in Baltiškem morju. Trgovci so tam prodajali sol, vino in sukno, kupovali pa žito, suhe ribe, krzno in kovine.

Z obračalnim plugom so v visokem srednjem veku lahko pridelali več poljščin.

V času Rimljanov so uporabljali ralo z železnim lemežem; tanka konica je rahljala zemljo samo na površini, ni pa obračala prsti. Okrog leta 1000 so razvili plug z ostro in široko konico, imenovano črtalo; to je bilo železno ali jekleno in z njim so lahko globoko zaorali in rezali zemljo, tako imenovana plužna deska pa jo je potem obrnila.

Svilna pot je potekala od vzhodne Kitajske do Sredozemlja. Kamele so poleg svile prenašale tudi tkanine, začimbe in dišave ...

Med trgovci so bili še posebej uspešni **Judje**, ki so jih sicer marsikje v Evropi sovražili, ker niso bili iste vere. Judje niso smeli imeti zemlje, niso smeli biti ne kmetje ne vitezi, pa tudi nobene obrti niso smeli opravljati. Tako jim je ostal le en poklic, trgovanje in denarni posli (posojanje denarja). Stanovati so smeli samo v določenih predelih mest (**geto**) in nositi posebna razpoznavna oblačila. Mnogi med njimi so si s časom pridobili veliko denarja, tako, da so se pri njih zadolževali vitezi in meščani. Zaradi tega so postali še bolj osovraženi in so jih iz marsikaterega mesta izgnali, tudi zato, da jim ni bilo treba vračati denarja.

Obrt

Obrtniki so bili združeni v obrtna združenja ali zveze, ki so jo imenovali ceh. Tako so imeli svoj ceh krojači, čevljarji, mizarji, slikarji, peki, ključavničarji, zidarji ... Ceh je bil strogo zaključen red, ki je imel svoja pravila, simbole, zastave ter določal učno dobo in šolanje mladih obrtnikov. Pravila so med drugim zahtevala, da je moral član ceha pomagati drugim ter da so morali skrbeti za bolnike in sirote iz svojih vrst. Cehi so predpisovali in nadzirali cene in kakovost izdelkov, ter delovni čas. Tako so skušali preprečiti konkurenco med člani.

Začetki denarnega gospodarstva

S trgovino se je vse bolj uveljavljalo denarno gospodarstvo. V trgovanju na velike razdalje je bilo težko menjati na primer lončeno posodo za ovco, zato je bil potreben denar. S pojavo denarja so se razvili tudi trgi, največkrat v bližini gradu, kjer je bilo mogoče kupiti raznovrstno blago. Ker so kovali denar v mnogih mestih, je bil zelo različen. Do 12. stoletja so bili v Evropi v obtoku različni pretežno srebrni kovanci, ki so jih trgovci na sejmi menjavali. Trgovec, ki je želel denar menjati je postavil na trgu mizo ali klop, na njej pa je razpostavil veliko vrst denarja. Pri njem je lahko vsak zamenjal svoj denar in potem na sejmju kupoval. Papirnatega denarja, bankovcev, takrat še niso poznali.

Menjavanje denarja se je začelo najprej v italijanskih mestih in ker so denar menjavali na klopi (italijansko banco) so nato poimenovali poslopja, kamor so nato preselili to menjavo - banke.

DRUŽBENE IN KULTURNE SPREMEMBE

Spremembe v vsakdanjem življenju v srednjem veku so bile počasne. Vsakdanjik večine ljudi sta zapolnjevala delo na zemlji in družina. Družine so imele v povprečju od šest do osem otrok, od katerih sta le redko preživela več kot dva. Povprečna življenjska doba v Evropi v 13. stoletju je bila le 35 let. Velika večina ljudi je živela v uboštvu in v veliki nevednosti. Znanje ljudi je bilo zelo skromno, večina ni znala ne brati in ne pisati.

Ko so se razmere v Evropi po preseljevanju ljudstev umirile, se je postopno izboljšalo tudi življenje. Postopno je naraslo tudi število prebivalstva, iz 30 do 35 milijonov leta 1000 do približno 65 milijonov sredi 14. stoletja. Nove razmere so povzročile spremembe tudi v družbeni sestavi prebivalstva. Z nastajanjem mest se je pojavil nov družbeni sloj, meščanstvo. Meščani so bili svobodni, sami so odločali o mestnih pravicah ter o življenju v mestu.

Ustanavljanje mest je povzročilo razcvet stavbarstva. Približno med leti 1000 in 1250 se je v Evropi razvilo prvo enotno umetnostno obdobja, **romanika**. Zanj, v tem stavbnem slogu so gradili predvsem mogočne cerkve in samostane, so značilni polkrožni loki, oboki in stroga razčlenitev cerkvene ladje.

Sredi 12. stoletja se je po mestih severne Francije začel razvijati še **gotski stil**, ki se je pozneje razširil v srednjo Evropo. Najbolj jasno se je gotski stil izražal v stavbarstvu, predvsem v francoskih in tudi italijanskih **katedralah**. Gotske stavbe so značilne po šilastih lokih, križnobrebrastih obokih, opornikih, bogatem kamnoseškem in kiparskem okrasju, ozkimi in visokimi okni z barvastim steklom itd. Zaradi vitkih stebrov, zašiljenih lokov in velikih oken dajejo gotske stavbe kljub velikosti vtis lahкотnosti. Novi stil pa se je uveljavil tudi pri gradnji mestnih stavb. Tako je meščanstvo pri gradnjah mestnih in cehovskih hiš povzemalo slogovne značilnosti cerkvene gradnje.